



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap. XXXIII. De Batavorum agris extra insulam, in Galliæ ripâ, inter
Vahalem Mosamque. item de Caninefatibus, partem Batavorum insulæ
colentibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

ipsum jecit tela, contra quæ defendi haud umquam satis poterit. Nobis certè gratiam eum habere, in vivis heic si ageret, æquum foret, quòd genuino patriæ nomini, Frisiæ civitati, ex longinquâ ab alienatione se ipsum non noscitantem, restitimus. At nimium ego fortasse huic disputationi diu immorari videor; jamque molestus sum. verùm tamen veniam mihi dari æquum est. tanti scilicet erat, errorem tantum pluribus argumentis redarguere; quòd certi tandem nobilissimæ insulæ constarent fines. Caput tamen omnis argumentationis dedebat esse; quia Batavi omnes Galliæ Belgicæ pars fuere: Galliæ autem atq; Germaniæ terminus fuit medius Rheni alveus; quem insulæ terminum constituens Tacitus, *Germaniam prævehi* testatur. de quo mox latius tractabimus. Nunc eorum etiam errorem, qui dictæ insulæ terminum ex Cæsare, Melâ, Plinio, ac Tacito, Vestam amnem, 10 à Trajectensi urbe in lacum *Snyder see* defluentem, statuere voluerunt, velle pluribus refellere, post tot gravissima argumenta supervacaneum fuerit. igitur ad alia transeo.

C A P. XXXIII.

De Batavorum agris extra insulam, in Galliæ ripâ, inter Vahalem
Mosamque. item de CANINEFATIBUS partem
Batavorum insulae colentibus.

HACTENVS igitur veros atque genuinos insulæ, quam Batavi olim incolue- 20 runt, sineis vindicasse sufficiat. Videamus nunc deinceps, an extra etiam insulam quidquam agri iidem obsederint; & quantum id fuerit. Tacitus historiar. *iv: Batavi, donec trans Rhenum agebant, pars Cattorum, seditione domesticâ pulsæ, extrema Gallica ora, vacua cultoribus, simulque insulam inter vada sitam, occupavere.* Apertè heic particulâ collectivâ simul, duæ agri Batavi partes componuntur: quarum altera est ipsa insula; altera, extrema illa Gallica ora, cultoribus vacua. Idem indicat in libro de Germaniâ: *Batavi non multum ex ripâ, sed insulam Rheni amnis, colunt.* Heic etiam particulâ disjunctivâ sed, ager Batavorum in duas portiones dispertitur: quarum una in Rheni insulâ; altera extra insulam, in Galliæ ripâ, cis Vahalem collocatur. Sed maximum hujus rei indicium est in historiar. lib. v: *Civili Cauchorum auxilia venere. non tamen ausus opidum Ba- 30 tavorum armis tueri, raptis quæ ferri poterant, ceteris injecto igni, in insulam concessit; gnarus deesse naves efficiendo ponti, neque exercitum Romanum aliter transmissurum.* Si post incensum Batavorum opidum in insulam concessit; certè antè extra insulam fuit, ubi & opido ignem iniecit. His jam ad stipulatur Plinius, lib. iv, cap. xvii: *Rhenum autem accolentes in eadem provinciâ Belgicâ, Nemetes, Tribochi, Vangiones; hinc Vbii, colonia Agrippinensis, Gugerni, Batavi, & quos in insulis diximus Rheni.* Hic etiam duplicis facit Batavos; Rhenum in Belgicâ accolentes, & in insulâ Rheni: quam antea, cap. xv, *nobilissimam Batavorum insulam* adpellavit. His quoque adfentitur Servius grammaticus in commentariis ad Virgilium; cujus versus hic est Aeneid. v 111:

Extremique hominum Atorini, Rhenuque bicornis.

Ad hunc Servii equidem interpretatio tam varia legitur in variis exemplaribus, uti, quæ mens ei fuerit, haud facilè dispexeris. Vulgata exemplaria sic habent: *Rhenu fluvius Gallia, qui Germaniam à Gallia dividit. Bicornis autem aut commune est omnibus fluviiis, aut propriè de Rheno dicitur; quia per duos alveos fluit; per unum, quæ Romanum imperium est; per alterum, quæ interluit Barbaros. ubi jam Vahal dicitur, & facit insulam Batavorum.* Altera lectio, quæ vetustior videtur, hæc est: *Rhenu, fluvius Gallia. bicornis, quia per duos fluit alveos; per unum, quæ Romanum imperium est; per alterum, quæ interluit Barbaros, ubi Tambal dicitur, & facit insulam Batavorum.* Tertia lectio, quam in vetustissimo codice impresso reperi, multo concilior est: *Rhenu, fluvius Gallia. bicornis autem, quia per duos fluit alveos; per unum, quæ Romanum imperium est; per alterum interfluit Barbaros.* Medium Rhenum, qui 50 Leydam devectus nomen custodit, & Vahalem intellexisse poëtam, haud dubium est. nam quum hæc scriberet, fossa Drusi, quæ is Rheni alteram partem in Isalam flumen & lacum *Snyder see* abegit, nondum exstitit. Servius itaque, si Isalam interpretatus est, quod vult Junius, & Vahalem; haud probè mentem poëtae adsequutus. Ac Junius equidem ratione ductus videri poterat haud absurdâ. quidpe, quòd per *Barbaros* fluere flumen ait Servius, id magis Isalæ conveniebat, quàm Vahali: hic namque Gallos interfluebat, ut mox latius docebo; qui, postquam Gallia in provinciæ formam à Romanis redacta, non ampliùs barbari dicti sunt: Germani autem, quia numquam satis perdomiti, perpetuò barbari Roma- nis nun-

nis nuncupati sunt. Ac licet Iunius, quò Bataviam suam ad Ifalam & lacum *Snyder see* proferre queat, *Iambalem* interpretetur Ifalam: tamen non satis pro suâ sententiâ alterum alveum Vahalem facit. hac quidpe ratione Batavos à Romano imperio excludit: quos in Belgicâ provinciâ discretè collocant Plinius ac Ptolemæus. Verùm utcumque res sese habeat: si vocem *Barbaros* retineas, omnino erravit Servius. Alveum Rheni, qui Romanum terminavit quondam imperium, esse medium, qui Leydam fertur, mox fulius probabo. hunc cum Virgilio intellexisse Servium, haud facilè ambiguum esse potest. alterum autem, qui Batavorum efficit insulam, esse Vahalem, haud quisquam dubitaverit, qui hæc Cæsaris verba legisse Servium crediderit: *Mosâ profluit ex monte Vosego, qui est in finibus*

10 *Lingonum; & parte quâdam ex Rheno receptâ, quæ appellatur Vahales, insulam efficit Batavorum.* Malo igitur primam illam amplecti lectionem, quæ pro *Iambal*, habet *Vahal*. & uti prorsus Servius erroris sive imperitiæ suspicione liberetur; pro *Barbaros*, legendum censeo *Batavos*. hos quidpe utramque Vahalis ripam coluisse, suprâ demonstratum est. Sed age; quantum agri extra insulam obtinuerunt Batavi? *Non multum*, inquit noster, *ex ripâ, sed insulam colunt.* quæ distinctio haud dubiè indicat, minorem fuisse illam partem ex ripâ, quàm ipsius insulæ spatium. Nec dimidium quidem insulæ exæquasse illud agri in ripâ, uti censeam, vehementer perſuadet hæc Taciti auctoritas. Quare haud modicè errasse mihi videntur, qui Selandiæ vicum *Cats*, *xxiii* millibus passuum à proximâ veteris Mosæ ripâ disticum, Cattorum progeniei, id est, Batavorum reliquias permanere censent:

20 item, qui vicum *Cattendyk*, prope Gulam opidum, ab iisdem denominatum arbitrantur. major namque est ab his ad Mosæ ostium, proximum insulæ latus, distantia, quàm maxima ipsius insulæ latitudo patet. At Toxandrorum fuisse omnes Selandiæ insulas, non Batavorum, ex Cæsare, Plinio, ac Marcellino, satis suprâ probatum est. Quin ego quòque vereor, uti rectè insentiant, qui opidum Gertrudæbergam Batavorum agro tribuunt. quidpe Mosâ amne (amnis enim plerumque terminabantur olim agri gentium) omnem eorum agrum finitum fuisse censeo: Gertrudæberga autem citra veterem Mosam sita. Multo minus rectè ii, qui vicum *Carwyk*, in comitatu Cukenſi, cis Mosam, à Cattis cognominatum existimant. syllaba *Cat* si Cattorum progeniei ubique sedem indicaret; certè Batavi ultra lacum quoque Fletionem, quinunc est *Snyder see*, Frisios

30 agros coluerunt, circa silvam, cui vulgare nomen *Sevenwolden*; in quâ vicus *Catlyk*. Sed hoc, adfirmatu perineptum, illorum quoque errorem prodere videtur. Quin ipsium Cattorum populum numquam Germanis dictum fuisse *Catten*; sed densissimâ adpiratione *Chatten* & *Chassen*; item *Hbatten*, & *Hbassen*; infrâ libro tertio satis probis docebo argumentis. Mosam igitur amnem Batavis à meridie extra insulam terminum statuo. An verò eadem longitudine hic extra insulam ager, quâ ipsâ insula, hoc est, à Rheni divortio ad Mosæ Vahaliſque confluentes, porrectus fuerit, nec ne, haud facilè quisquam, nisi Tiresiâ canente, dijudicaverit. Si tamen ea longitudo placet; pro limite heic duco lineam, à Mosæ ripâ, quâ prædictus est vicus *Carwyk*, ad dictum usque divortium. Opida nunc hoc tractu, inter Mosam Vahalemque, sternuntur ista: *Nieumegen*,

40 *Batenburg*, *Bommel*, *Huesen*, *VVorchum*, *Dordrecht*. Ceterùm extrema Gallicæ oræ, sive ripam Gallicæ, auctor noster Vahale Mosæque ore terminavit, quia ulteriora jam non in continente, sed in insulâ erant: quæ non minùs pars esse Gallicæ potest, quàm Britannia Europæ; licet hujus extrema, sive litora, ad Sequanæ, Samaræ, Scaldis & Rheni, fluminum ostia describas. Hoc quum nostri sæculi Bataviæ scriptores non perciperent; insulam Batavorum, extra Galliam eliminantes, Germaniæ falsò adscriperunt; ut pluribus proximo capite probabitur argumentis. Atque hoc ipsum est, quod Cæsarem traxit in errorem, ubi ait; *Mosâ, parte quâdam ex Rheno receptâ, quæ appellatur Vahales, insulam efficit Batavorum.* Scilicet Mosam cum Vahale non insulam efficiebat Batavorum; sed agros eorum includebat, extra insulam in Galliâ ripâ sitos, quorum longitudo erat minor quàm ipsius insulæ. Vnde huic Plinius

50 *prope c millia passuum*, Cæsar suæ Bataviæ *lxxx* tantum tribuit; ut suprâ adnotatum.

Ergo Batavorum agro summâ, ut nobis videtur, diligentia circumscripto, proxima erat cura, interna ejus, id est, opida, si qua fuerint, & vicos domiciliaque indicare. verùm id antequàm fiat, **CANINEFATUM**, consanguineorum, sociorumque Batavorum, sedes prius indicanda erit. Hanc Ioannes Stelia Hispanus, in Batavorum insulâ rectè ex Taciti Pliniique auctoritate statuit: quanquàm super hac sententiâ à Iunio, nimium sannis indulgente, quamacerbissimè proſcindatur; veluti, malè atque imperitè Tacitum interpretatus. Sed rectè sensisse Stellam, uti probetur, ipsâ Taciti verba super Caninefatibus inspiciamus. In libro iv historiarum, quum Galliæ descivissent, à

Batavis id bellum ortum narraturus auctor, Batavorum originem, adventum ex Germaniâ in Galliam, insulamque, quam obsederunt, quamcuratissimè antè describit. dein, explicatis causis, cur arma Civilis Batavus & ultionem in Romanos sumserit; *Civilis, primores gentis, inquit, & promptissimos vulgi, specie epularum, sacrum in nemus vocatos, ubi nocte ac latitiâ incaluisse videt, à laude gloriâque gentis orsus, injurias & raptus & cetera servitii mala enumerat. & recitatâ Civilis concione: Magno cum adsensu auditus, barbaro ritu & patriis execrationibus universos adigit. Missi ad Caninefates, qui consilia sociarent. Ea gens partem insulae colit: origine, linguâ, virtute, par Batavis; numero superantur.* Nomen heic insulae, cujus partem Caninefates colebant, nullum auctor addidit; quia jam antea, satis curiosè ac sedulo descriptam, *BATAVORUM* adpellaverat *INSVLAM*. sic mox infra, de 10 eadem, postquam in eâ Romana castra à Caninefatibus ac Frisiis expugnata: *signa, vexillaque, & quod militum, in superiorem insulae partem congregantur.* Et, ne hanc quoque aliam putes esse, sic paullo post: *Vbi expugnata castra, deletas cohortes, pulsum Batavorum insulae Romanum nomen, trepidi nuntii afferebant.* Nugetur contra hæc, quidquid velit adversarius; numquam certè subvertet. Adeone putat supinum fuisse diligentissimum auctorem, uti nec nomen nec situm insulae addiderit, si alia fuit, quam Batavorum insula? Sed Caninefates, unâ cum Batavis, partem fuisse Galliae, hanc verò medio Rheni alveo finitam, infra satis firmis docebo argumentis. Nunc, uti res clariùs adpareat, totam historiam de Caninefatibus huc transcribere, & quantum res postulaverit, obscuriora illustrare, consilium est. *Ea gens Caninefatium partem insulae Batavorum, quam curatè paullo antè descripsit auctor, colit: origine, ex Cattis, linguâ, Caticâ scilicet dialecto, virtute bellicâ par Batavis; & fortè cum ipsis domo unâ profecti; aut certè postmodum ad illos, ceu consanguineos, transgressi, & tamquam amici, ejusdemque originis advenæ, in partem insulae recepti; & unâ militabant.* hinc paullo post: *Iisdem diebus Batavorum & Caninefatium cohortes, cum jussu Vitellii in urbem pergerent, missus à Civile nuntius adsequitur. ceterum numero superantur.* hinc insula à potiore numero, Batavorum, non Caninefatium, dicta est. *Erat in Caninefatibus stolidæ audaciæ Brinio, claritate natalium insignis. pater ejus multa hostilia ausus, Cajanarum expeditionum ludibrium (quum is belli deficiente materiâ, ut tradit in C. Caligulâ Svetonius, paucos de custodia Germanos trajici, oculique trans Rhenum juberet; ac sibi post prandium quamtumultuosissimè, adesse hostem, nuntiare: & quæ sequuntur) impunè spreverat; præsens in insula. nam in inferiore insulae parte ad oceanum hæc facta, circa Lugdunum, liquet ex Svetonio. Igitur ipso rebellis familie nomine placuit, Civili, Batavis, Caninefatibus: impositisque scuto, more gentis, & sustinentium humeris vibratus, dux diligitur, conatum Civilis, ad opprimendos interficiendosque militeis in insula Batavorum. Statimque accitis, à Batavis, & Caninefatibus, ad augendas vires, in insulam Batavorum, ad oppugnanda hiberna, Frisus, (Transrhenana gens est) duarum cohortium hiberna, proximo occupato oceano, irrumpit Brinio, in insula Batavorum, ad Rheni ripam sitâ. Nec præviderant impetum hostium milites, nec, si prævidissent, satis virium ad arcendum erat. Rhenum medium fuisse terminum Batavorum simul insulae ac Galliae, antè demonstratum est. Caninefates auctor Transrhenanos haud adpellavit; sed hos demum Frisios. ergo Caninefates Cisthenani, & per consequens, in Batavorum insula, extremâ Galliae parte. nec alia dari potest insula citra medium amnis 40 alveum. Id autem maximè notandum, quòd auctor Frisios, Transrhenanam gentem, à Batavis Caninefatibusque accitos ait, scilicet in insulam. ubi expugnanda erant castra: Caninefates autem non item; sed missos tantum ad eos, qui sociarent consilia: videlicet quia hi jam antè in insula. *Capta igitur & direpta castra: dein vagos, & pacis modo effusos licas negotiatoresque Romanos invadunt. simul excidiis castellorum, in quibus erant negotiatores, imminiebant. quæ à præfectis cohortium incensa sunt, quia defendi nequibant. Signa vexillag, & quod militum, in superiorem insulae partem, ex inferiore, quâ pulsus, congregantur, in superiora castra, (quæ Batavoduri, Vade, Grinnibus, & Arenaci fuisse, infra docebitur,) duce Aquilio, primipilari. nomen magis exercitus, quam robur. quippe viribus cohortium abductis, Vitellius è proximis Nerviorum Germanorumque pagis segnem numerum armis oneraverat. Civilis, dolo grassandum ratus, incusavit ultro præfectos, quòd castella deseruissent. se cum cohorte, cui præerat, Caninefatem tumultum compressurum: illi sua quisque hiberna repeterent. Nulli igitur etiam tum se movebant ad apertum bellum Batavi: occultus tamen omnis negotii dux Civilis Batavus. At quomodò hic cum cohorte unâ Caninefateis omnes comprimere potuit, si extra insulam, ultra Rheni latissimum alveum, (nondum enim per Civilem abactus) illi tumultuati? In insula Batavorum castra Romana eos, unâ cum Frisiis, expugnasse, nemini dubium esse potest. Subesse fraudem consilio, & dispersas cohortes,**

per

per omnem insulæ ripam, à scissione Rheni ad usque oceanum, *facilius opprimi*, (si in inferiora hiberna, è superioribus, quò congregati erant, descenderent) *nec Brinionem ducem ejus belli, sed Civilem esse patuit; erumpentibus paulatim indicis, quæ Germani, lata bello gens, non diu occultaverunt. Vbi insidia parum cessere, ad vim transgressus Civilis, Caninefates, Frisios, Batavos, propriis cuneis componit. Directa ex diverso acies, haut procul à flumine Rheno; medio scilicet, quod nomen perpetuò servavit; & obversis in hostem navibus; quas, incensis castellis, illuc appulerant Romani. Prælium circa Culeburgium opidum commissum conjicio. haud dubiè enim Civilis ex inferiore insulæ parte adveniens ad prima Romanorum castra, (quæ Batavoduri fuisse, postea ostendetur) adversam aciem offendit. Duæ*

10 igitur acies ad hunc modum dispositæ fuere: Civilis acies, ex inferiore insulæ parte profecta, inter opidum Culeburgium & Rhenum amnem constitit, in orientem versa, Rheno lævum latus tegente. Romana acies, ex superiore insulæ parte, quò fugerant, obviam hostibus progressa, infra Batavodurum, novissima hiberna, adversa constitit, in occidentem conversa; Rheno, & navibus, eadem fronte in hostem obversis, dextrum latus claudentibus. *Nec diu certato, Tungrorum cohors signa à Romanis ad Civilem transfudit: percussique milites Romani improvisâ prodicione, à sociis Tungris, hostibusque Caninefatibus, Frisii, Batavis, cadebantur. Eadem etiam navium perfidia, pars remigum è Batavis, tamquam imperitiâ, officia nautarum propugnatorumque impediabant. mox contra tendere, & puppes hostili ripa objicere.* In eadem equidem amnis ripâ naves manserunt. in unâ quidpe atque eadem ripâ Ro-

20 mani Civilisq; contendebant. At hostilem adpellat ripam auctor inferiorem ripæ partem, quam hostis obtinebat. A Romanis igitur ad Civilem transgressas naveis innuit. *Ad postremum gubernatores centurionesque, nisi eadem volentis, id est, transfugere, trucidant; donec universa quatuor & viginti navium classis transfugeret, aut caperetur ab hostibus, ope transfugarum. Clara ea victoriâ in præsens; & quæ sequuntur. Hæc cuncta in insulâ Batavorum gesta: pulsi que hac victoriâ Romani. unde mox infra: Vbi expugnata castra, in inferiore insulæ parte, delectas cohortes, in acie, pulsum Batavorum insulâ Romanum nomen, trepidi nuntii afferebant.* In quibus omnibus haud levia argumenta de Caninefatium in insulâ Batavorum sede: quæ haud facilè convulseris. Alia nunc etiam videamus. Auctor noster eodem libro infra, Civilem, sic Montanum Treverum adloquentem, introducit: *En ego præfectus unius cohortis, &*

30 *Caninefates, Batavique, exigua Galliarum portio, vana illa castrorum spatia excidimus.* Batavos fuisse citra Rheni nomen, & terminum Germaniæ, in ipso Galliæ solo, satis firmis infra comprobabitur argumentis. cum his igitur quum sub eodem Galliarum nomine Caninefateis conjungat auctor; & ipsos in Galliâ, citra medium Rheni alveum, Galliæ terminum, fuisse perspicuum est. & quia in insulâ fuere; insula verò citra medium alveum nulla fuit, nisi quæ Batavorum dicebatur insula: necessariò sequitur, hujus partem eos obtinuisse. Eodem libro postea: *Circumsteterat Civilem & alius metus; ne Quartadecima legio, adjunctâ Britannicâ classe, afflicteret Batavos, quâ oceano ambiuntur. Sed legionem terrestri itinere Fabius Priscus legatus in Nervios Tungrorsq; duxit: eaque civitates in deditionem acceptæ. classem verò Caninefates aggressi sunt: majorque pars navium depressa, aut capta. & Nerviorum multitudinem, sponte commotam, ut*

40 *pro Romanis bellum capesseret, iidem Caninefates fudere.* Quia in eadem cum Batavis insulâ, ipsorumque haud minùs, quàm Batavorum, res agebatur; itaque, quum Batavi cum Civile domo abessent, isti communcis agros defenderunt. Nequidquam heic obloquitur adversarius; qui negat hoc ab Caninefatibus fieri potuisse, si sedes eorum ab oceano arceatur. Plinii jam quoque adjiciatur testimonium, cujus verba hæc sunt lib. iv, cap. xv: *In Rheno ipso, prope c millia passuum in longitudinem, nobilissima Batavorum insula & Caninefatium, & alia, Frisiorum, Chaucorum, Frisabonum, Sturiorum (lego, Frisiorum majorum, Frisiorum minorum: cujus lectionis ratio infra reddetur) Marsatorumque, sternuntur inter Helium & Flevum.* Hæc Plinii verba geographi nostri, in quibus princeps Junius, ita explicant, uti particulam & disjunctivam faciant, non conjunctivam: aliamque constituunt Caninefatium insulam, ac diversam ab insulâ Batavorum. Verùm hos cum Tacitus tot locis modò adlegatis, tum

50 Plinius his ipsis verbis erroris coarguit. quidpe sub uno eodemque singulari numero, *nobilissimâ insulâ*, Batavorum simul atque Caninefatium nomina comprehendit. post verò addit: *& alia.* Quòd si Caninefatium insula alia fuisset ab insulâ Batavorum; quare Plinius has voceis, *& alia*, ante Caninefatium nomen non posuit? Certè, aut eandem Caninefateis cum Batavis insulam coluisse concedant, aut Plinium malum grammaticum fuisse arguant. Hoc haud temerè admiserint, ergo illud concesserint. Respondet his ita adversarius: *Idèò Plinius, ambigua phrasi usus, nobilissimam Batavorum insulam & Caninefatium dixisse videtur, ut ostenderet, primò, contiguas cum Batavis Caninefates sedes habuisse,*

partem eorum intra, partem extra insula fines voluisse: deinde, utramque hanc gentem inter omnes Rhēni insulanos fuisse quam celebratissimam. Apage sis cum isto tuo videtur, contra tam clara auctorum documenta. Rationis heic nihil habuisti præter allusionem vocabuli *Kinnemerland*; quod ad *Caninefatum* nomen detorques: dein, quia Iunius & Hamrodus, magni tui auctores, sic senserunt. At si *Caninefatum* quoque insulam nobilissimam dixeris fuisse; saltem plurali numero, *nobilissima insula*, usum auctorem oportuit. Quid igitur heic respondes? Nempe; eo locutionis genere hominem Romanum, & dicendi peritum, quia usum non videmus, idēo hanc placuisse certum esto. Egregia sanē ac lepida argumentatio. nostin' tu verba tua? *Ride, quidquid amas, Cato. sed reprimam.* hæc igitur tibi hoc loco reddo. Sed quid? sequeretur tum, *Caninefatium* etiam insulam c. m. p. fuisse in longitudi-¹⁰ nem. quod neque tu, nec quisquam alius ausus est adfirmare. Hoc saltem benē, quod partem *Caninefatum* in *Batavorum* insulā, quæ cis medium Rhēni erat alveum, agnoscas. At Tacitus non *ejus gentis partem insule partem*, sed *eam gentem partem insule colere* adfirmat. Ceterum si ex Tacito *Caninefateis* in *Batavorum* insulā agnoscis, Plinium de eadem insulā loqui, qui negare potes? Miror sanē, Iunium Hamrodiumque adeo te infatuare potuisse, uti unā cum ipsis *Batavorum* insulam ad Flevum usque extenderes, nihilo minū tamen *Caninefates* in eā fuisse ex Plinio negares. Frustra es ubique, mi homo. Cūcumque pervaseris, certē mihi numquā persuadebis, te idem sensitse, quod scripsisti. Invidia & malevolentia ubique satis adparent. Tollat igitur jam Iunius tuus acerrimam suam disputationem, contra Stellam, rectē de *Caninefatium* sen-²⁰ tientem sede, conscriptam. illi etiam, qui particulam &, inter binas voces *Batavorum*, & *Caninefatum*, expunxerant, restituant; quō auctori sua mens genuina maneat. Atque hætenus *Caninefatibus* sedem in *Batavorum* insulā adseruisse sufficiat. Proxima nunc sit cura, ostendere, quam partem insulæ incoluerint. Austrinum latus, quā Vahales prætentur annis, haud tenuisse, facillē dixerim; quia *Batavi* etiam cis *Vahalem*: quorum mediis in finibus illos locare, absurdum fuerit. Superiorem insulā partem coluisse, haud temerē crediderim. nam si illic *Caninefates*; quā fiducia, seu audaciā, *Romani* inferiore insulæ parte pulsi, in medios hostium sineis sese receperunt. Sin inferiore insulæ partem, litusque oceani illis tribuas; quā ratione, aut quā fronte *Civilis præfectos Romanos, incusans, quōd castella deseruissent, sua quemque hiberna repetere, & victoribus hostibus* 30 sese objicere, jubere potuit; dum ipse, cum cohorte, cui præerat, *Caninefatem tumultum comprimeret?* satius namque erat, jungere inter se vires, si eodē & *Romanis & Civili* proficiscendum fuisset. At clarē auctor, occupasse *Brinonem* cum *Caninefatibus* atque *Frisiis* oceanum, narrat. si igitur jam antē accoluerunt *Caninefates* oceanum; non opus erat tum demum cum occupare. Restat ergo una insulæ pars, quæ, medio Rhēni alveo obducta, septemtriones spectat. hanc quin *Caninefates* tenuerint, nihil profus est, quod impediatur. quin maximē huc conveniunt ea, quæ auctor, eodē libro, de *Cl. Labone* *Batavo* memorat: *Illuc (in Coloniam Agrippinensem) Cl. Labeo, quem captum, & extra conventum amandatam in Frisios diximus, corruptis custodibus perfugit. pollicitusque, si præsidium daretur, iturum in Batavos, & potiore civitatis partem ad societatem Romanam re-* 40 *tracturum; acceptā peditum equitumque modicā manu, nihil apud Batavos ausus, quosdam Nerviorum Bethasiorumque in arma traxit. & furtim magis, quā bello, Caninefates Marsacosque incurabat.* *Marsacos*, sive *Marsatios*, in Rhēni insulis fuisse, auctor est Plinius, loco proximē citato. circa opida *Arnhemum*, *Wageningam*, *Rhenamque* incoluisse, suo loco ostendam. *Labeo* igitur ad *Batavos* quum veniret, nihil apud eos ausus, pergens inde, furtim, primō *Caninefates* in ipsā insulā, dein *Marsacos*, illorum finitimos, circa *Durostadium* incolentes, incurabat. Eam igitur Rhēni ripam *Caninefatibus* adscribo, quæ à *Batavoduro*, id est, *Durostadio*, ad *Lugdunum* usque *Batavorum*, id est, *Leyden*, porrigitur. ultrā citrāque ne extendam, monent duo *Batavorum* clara vocabula. Intra opida hodierna iisdem tribuo ista: *Goude, VVoerden, Oude water, Montfoort, Iffelsejyn, Vtrecht,* 50 *Vianen, Culenburg.* Sed notandus heic est eorum error, qui *Caninefates* partem faciunt *Batavorum*, his scilicet Taciti verbis inducti: *Missi ad Caninefates, qui consilia sociarent. Ea gens partem insule colit: origine, lingua, virtute, par Batavis; numero superantur.* Non partem fuisse *Batavorum*, sed partem insulæ, quæ *Batavorum* dicebatur, à majoris gentis nomine, incoluisse, ait Tacitus. Sed quibus persuasum erat, *Frisios* minores, & *Frisiabones*, & *Tulios*, & *Cauchos* minores, partem fuisse *Batavorum* gentis; iidem facillē *Caninefateis* quoque in eadem gente censere poterant. Ceterum nomen eorum vitiatum legitur apud *Aethicum*, ut pleraque alia, *Cannifates*.

De origine Caninefatium, Taciti verba suprâ audivimus; nempe Cattorum hos quos fuisse progeniem De tempore secessionis, item de causâ, planè nihil habeo, quod adfirmem. Galliâ partem eos, unâ cum Batavis, fuisse, compluribus mox documentis, auctorumque testimoniis probabo, si antè Iunii argumenta testimoniaque, ex veteribus quæ adduxit scriptoribus, eodem ordine, quo ea cap. IV Bataviæ suæ conscripsit, refutavero.

C A P. XXXIV.

Iunii argumenta, quibus Batavos Germaniæ adseruit, cuncta refutantur.

- 10 **R**IMUM omnium distinctam heic volo Bataviam Iunii à veteri novam. hanc adulterinam, falsò Bataviæ nomini tributam, quia ultra Rhenum est, (sic semper cum auctoribus, maximè verò cum Tacito, adpello Aveum, qui solus propriè nomen id obtinuit) Germaniæ concedo. illam, veram, germanamque Batavorum insulam, quia citra Rhenum est, Galliæ tribuendam ajo. Iam primum Iunii argumentum, sive testimonium, quo utramque Bataviam suam Germaniæ adserere nititur, hujusmodi est: *Quia Plinius disertè Batavos, cum Vbiis, Gugernis, & Rheni insulis, Germania populis adnumerat. Cui adsimile est sequens: Plutarchum Germanici juris fecisse Batavorum insulam; quia Batavos dixit Germanos.* Ecquis Batavos fuisse Germanos, contra tam diserta tot auctorum gravissimorum testimonia, quæ passim exstant, negare ausit? Certè, qui-
- 20 cumque id fecerit, haud umquam ego. At non in hoc vertitur controversia nostra, utrùm Batavi Germani fuerint, nec ne: sed, utrùm Galliæ solum incoluerint, an verò Germaniam. Sanè, quid his duobus ex Plinio & Plutarcho adductis argumentis opponam, vix reperio; aded sunt inania, atque irrita. Omnes populi, qui sunt Germanicæ originis, in Germaniæ solo censendi sunt. Ain tu, mi Iuni? Ergo & Triboci, & Nemetes, & Vangiones, & Treveri, & Vbii, & Gugerni, & Tungri, & Menapii, & Toxandri, & Berhafii, & Nervii, qui omnes in Belgicâ Galliâ ab auctoribus enumerantur, quia Germanicæ fuerunt originis, Germanicum solum cis Rhenum incoluisse dicas? ubi igitur Rhenus, terminus inter Galliam atque Germaniam, etiam ubi solidus, & uno alveo fluens? Video quid agas. quum Plinius tradat, ad Scaldin usque Germanos incolere, tu eò usque Germaniam extendere cupis. & quum Rhemi, Belgica natio, apud Cæsarem, belli Gall. comment. II, testentur, Belgas plerosque ortos esse à Germanis, tu majorem Belgicæ partem Germaniæ tribueris. At quis id veterum, quis novorum geographorum antè ausus est? Video neminem. cave igitur tu primus faxis. ceteroquin eadem operâ, atque eadem ratione, eodem argumento, Cimmerios, Bosphorum Cimmerium accolentis populos, quos Posidonius, apud Strabonem lib. VII, à Cimbris, Germanicâ gente, deducit, & Germanos Oretanos in Hispaniâ, Germanicum solum, in locis tam ingenti intervallo distitis, inhabitasse evincas. quod sanè tam absurdum, quàm quod absurdissimum. Sed Mosam Vahalemque Galliæ terminum tute esse voluisti. nullo modo igitur Belgas istos Germanos cis Rhenum Germaniam incolere intellexisti. Ipsius Plinii verba, quæ sunt lib. IV, cap. XVI,
- 40 in spexisse haud pigeat; quæ Iunius aut non percepit, aut dissimulatione transmisit. *Gallia omnis, inquit Plinius, comata uno nomine appellata, in tria populorum genera dividitur, omnibus maximè distincta. à Scaldi ad Sequanam Belgica.* Heic quod vel maximum pro Iunio esse poterat argumentum, ipse non observavit: nempe Plinium Belgicæ initium à Scaldi flumine sumere. quâ ratione reliquum, quod Scaldin interest & Rhenum, Germaniæ concessisse videri poterat. cui rei consentire videtur id, quod suprâ, eod. lib. cap. XIII, conscripsit: *Totum, inquit, hoc mare, à Cimbrorum promontorio ad Scaldin usque fluvium, Germanica accolunt gentes.* At non hæc ei fuit mens, uti id terrarum, quod inter Scaldin Rhenumque situm, Germaniæ solo tribueret: verùm indicare voluit, Germanicas gentes hanc Galliæ partem incolere; veros autem Belgas, id est, Gallos, Galliæ indigenas,
- 50 à Scaldi incipere. idque liquet cum ex Cæsare, Strabone, Melâ, Tacito, Dione, Ptolemæo, & aliis, qui omnes Galliam ad Rhenum pertexunt, tum ex ipso Plinio, in sequentibus paullo post satis dilucidè se ipsum explicante. *A Scaldi, inquit, incolunt externa Toxandri, pluribus nominibus. deinde Menapii, Morini, Oromansaci, juncti pago, qui Gessoriacus vocatur: Brianni, Ambiani, Bellovaci, Hassi. introrsus Castologi, Atrebatas, Nervii liberi, Veromandui, Sveconi, Suesiones liberi, Silvaneetes liberi, Tungri, Sunici, Leuci liberi, Treveri liberi antea, & Lingones fœderati, Rhemi fœderati, Mediomatrici, Sequani, Raurici, Helvetii: colonia Equestris & Rauriaca. Rhenum autem accolentes Germania gentium in eadem provinciâ, Nemetes, Triboci, Vangiones; hinc Vbii, colonia Agrippinensis, Gugerni, Batavi, & quos*